

# Oversigt

over det

Kongelige danske Videnskabernes Selskabs

**Forhandlinger**

og

dets Medlemmers Arbejder

i Aaret 1855.

---

Af

Etatsraad, Professor **G. Forchhammer**,  
Selskabets Secretair.

---

**Nr. 5 og 6.**

---

---

Mödet den 11<sup>te</sup> Mai.

---

**Hr.** Prof. *Steenstrup* meddeelte:

Selskabet vil erindre, at Hr. Kjöbmand *A. G. Nordvi* i Mortensnæs i Östfinmarken i Aaret 1852 nedsendte Beretning om sine Undersøgelser af de hedenske Lappers Grave, og at denne Beretning blev optaget i Oversigten over Selskabets Forhandlinger mellem vore geologisk-antiquariske Meddelelser, saavel paa Grund af Sagens egen Interesse, som isærdeleshed med Hensyn til det vigtige Spørgsmaal, som i de senere Aar er kommet saa stærkt paa Bane, om et formentligt inderligere Slægtskab mellem

de i Norge og Sverrig endnu levende Lappestammer og Nordens ældste eller Ur-Befolkning. Betydningen af disse Undersøgelser over Lappernes Grave har man villigen anerkjendt, da de bidrog ikke lidet til at tilveiebringe det til hint Spørgsmaals Drøftelse nødvendige Materiale, hvorved de netop afhjalp et meget følt Savn. Til de tidligere anstillede Undersøgelser har Hr. *Nordvi* nu föiet Undersøgelsen af 6 andre Grave, hvilke han i Sommeren 1853 og 1854 har havt Leilighed til at aabne og udgrave, og det er Beretningen derom jeg, paa egne og Comittees Vegne, her tillader mig at forelægge Selskabet som et ikke uvæsenligt Tillæg til den forrige Meddelelse.

### „Beretning

over de i 1853 og 1854 fortsatte Undersøgelser af lappiske hedenske Grave i Omegnen af Mortensnæs.

21. Ved at undersøge en nær ved Mortensnæs omtrent 200 Fod over Havfladen beliggende Steenurd, bestaaende af flade, tynde Steenheller, fandtes i denne at have været anlagt 7 Grave, der nu alle vare aabnede og opfyldte af de over Gravkamret værende Dækstene. I en af disse Grave havde jeg tidligere fundet Stykker af et lille Leerkar, og i Haab om at finde Noget i de 6 ikke-undersøgte, underkastede jeg disse alle en nøiagtig Undersøgelse, og fandtes da i den ene af Gravene, der kun havde en ringe Höide over den omgivende Steenurd, et Jernredskab. Gravkamret var  $2\frac{3}{4}$  Al. langt,  $1\frac{1}{4}$  Al. bredt og  $\frac{3}{4}$  Al. dybt. Retningen var som sædvanlig fra NV. til SO. Dets Sider og Tverender vare dannede af paa hverandre lagte Stene saaledes at disse tilsammen dannede en aflang Fiirkant af de anførte Dimensioner. Ved at bortrydde de nedfaldne Stene, opdagedes Jernredskabet, der laae adskilt i mange smaa Stykker, i lige Retning af omtrent  $\frac{3}{4}$  Al. Af Stillingen og Stykkernes Form at dømme, har det været et Sværd; der fandtes ved den övre Ende, som har udgjort Fæstet, nogle Stykker

fiint uldent Töi, hvortil Jernstykker ere fastrusted. Fæstet har været  $\frac{1}{4}$  Al. langt, og hvor dette endte mod det egentlige Sværdblad laae en 3sided Jernklump\*). Sværdbladet har været  $\frac{1}{2}$  Al. langt, da smaa Jernstykker kunde iagttages i Gravkamret i denne Længde. Vægten af de optagne Jernstykker er 14 Lod. Naar det antages, at Liget har ligget i den sædvanlige Retning, laae Jernredskabet paa höire Side. Af Skeletdelene vare kun tilstede 2 Laarbeen og nogle mindre meget forlærede Been. Ellers iagttoges nogle Fiskebeen og endeel Næver. Een af de sædvanlig nedlagte Muslinger fandtes.

22. Under en fremspringende Klippeafsats formodedes en Grav at være dannet; der viste sig Spor af, at der tidligere var bortryddet endeel Stene under Klippeafsatsen, hvorved en Fordybning var fremkommet. Ved at bortrydde flere Stene, saaes nu, at Grunden bestod af Steenheller, der laae paa hinanden. Da 3de Lag vare borttagne, viste det sig, at de havde udgjort Dækstene over et Gravkammer, som var anlagt under Klippeafsatsen, og var  $\frac{3}{4}$  Al. dybt, 1 Al. bredt og  $2\frac{1}{4}$  Al. langt, og hvis Retning var fra NV. til SO. Den övre Side var anbragt mod den jevne Klippeafsats, og den nedre (söndre) var dannet af over hinanden lagte Stene; Tverenderne dannedes af Klippeafsatsen. I Gravkamret var der rundt om opreist flade tynde Steenheller, og Bunden var belagt med lignende mindre. I den nordvestre Ende laae et Cranium af et halvvoxent Individ, nogle meer og mindre forlærede Skeletdele, endeel Næver, Riisqviste, smaa Stykker Tang, samt Fugle- og Fiskebeen. Nogle halvfortærede Muslingskaller fandtes ogsaa langs Gravkamrets Sider. Ved Ligets venstre Side (nordre) laae paa en Steen 2de smaa runde Stykker Jern.

23. Paa Höiden af Fuglebjerget i den der værende Steenurd, omtrent 300 Fod over Havfladen, ligger flere tidligere aabnede Grave. Ved at undersøge nogle af disse fandtes i een,

\*) Sværdet af bestemt nordisk Form.

hvis Længde er  $2\frac{1}{2}$  Al., Bredde  $\frac{3}{4}$  Al. og Dybde 1 Al., nogle meget fortærede Skeletdele, samt 3 Stykker af et Leerkar. I Leret, hvoraf Karret er dannet, er indblandet en Mængde Straa. Om det ene Stykke gaaer paa Midten en lille fremspringende Kant; oventil paa samme Stykke, sees en lignende. Straaet, der er blandet mellem Leret, gjenkjendes at være af samme Sort (*Carex ampullacea*) som Lapperne anvende i deres Fodtöi. I denne Grav fandtes et lille Stykke Jern.

24. I meget kort Afstand fra Mortensnæs i den store Steenurd opdagedes en meget stor Grav at have været anlagt saaledes, at den mod den ene Side stöttede sig til en kun lidt over den omgivende Steenurd fremragende lille Klippeblok. Hele Gravkamrets Bund var nu opfyldt af de over det tidligere anbragte Dækstene. Da disse vare bortryddede, viste Gravkamret sig at have været af en her i Eggen usædvanlig Störrelse, idet det ved Udmaaling fandtes at være  $3\frac{1}{2}$  Al. langt,  $1\frac{1}{2}$  Al. dybt og 2 Al. bredt. Den söndre Langside og Tverenderne vare dannede ved at lægge store Stene paa hverandre. Indvendig i Gravkamret stode mod Siderne opreiste flere store tynde Steenheller, 1 Al. höie,  $\frac{3}{4}$  Al. brede, og lignende saacs at have været opreiste rundt Siderne og Tverenderne, men heraf vare de fleste nu nedfaldne. Gravkamrets Bund var dannet af et i Grunden fremtrædende ujevnt Klippestykke, over hvis Ujevnheder Steenheller vare lagte saaledes, at Bunden derved var bleven jevn. Mod den frit i Steenurden liggende söndre Side og mod Tverenderne af Graven var der skraat opad lagt en Mængde Steenheller, saaledes at Graven i urört Stand mod disse Sider, hvor den ikke stöttede sig mod Klippeblokken, mindst har havt en Höide af 2 Alen over Steenurden. Retningen var fra NV. til SO. Ved Undersögelsen viste det sig, at Graven tidligere havde været aabnet, idet alle menneskelige Skeletdele vare borttagne, hvorimod der fandtes en Ansamling af Dyrereben, større end der nogensinde tidligere var iagttaget. — Da jeg antager, at Liget i denne Grav har været ned-

lagt som sædvanlig, med Hovedet i den nordvestre Deel af Gravkamret, fandtes paa venstre Side, langs Gravkamrets Side, omtrent hvor Ligets Skulder havde ligget, et endnu sammenhængende Exemplar af en Söpindsviinskalk, og ved samme Sides Fodende et halvt Cranium af Reensdyr. Paa höire Side, hvor Ligets Bryst har ligget, fandtes 6 Sidebeen af Reen, og lidt nærmere Gravkamrets Væg mange smaa Stykker af et af gruusblandet Leer dannet Kar med svagt udadböiet Kant. Flere Stykker fandtes adspredte midt i Graven, og flere af disse, som laae samlede, vare opfyldte med sort Muld. De af Karret opsamlede mange Stykker vise, at det har været af betydelig Vidde, hvorimod ingen af Sidestykkerne fandtes saa hele, at noget kan sluttes om, hvor höit det har været. Fremdeles laae ved samme Side langs Gravkamrets Væg, men længere nede, en stor Mængde Reensdyrbeen, bestaaende af ituslagne Kjævebeen og Skulderblade, ituklövede Læggebeen i mange Stykker, og nederst i Gravkammeret Dele af Cranium af Reensdyr, Skulderblad, enkelte Hals- og Ryghvirvler, alt af en Reensdyrkalv. Tæt ved Reensdyr-Cranium var hensat mellem Sidestenenene en næsten endnu heel Söpindsviinskalk. Overalt i Gravkamret laae en stor Deel Næver, Riisqviste og faa Stykker Tang. Nogle Muslingeskaller fandtes adspredte hist og her i Gravkamret.

25. Ved Klubben,  $\frac{1}{2}$  Miil fra Mortensnæs Handelsplads, forekommer en lignende Steenhelle-Formation, og da jeg der tidligere havde forefundet mange aabnede Grave, formodede jeg at finde ogsaa uaabnede der, og jeg var i Sommer saa heldig at støde paa 3de saadanne; den ene af disse indeholdt imidlertid Intet, da Alt i samme var hensmuldret. I den ene af de to andre var jeg desto heldigere. Denne Grav var beliggende höit fra Söen i den sædvanlige Retning; Dimensionerne vare omtrentlig de almindelige. Efter at Dækkestenenene vare borttagne, saaes et Skelet at ligge i den nedlagte udstrakte Stilling, og næsten endnu overalt bedækket med Næver, hvilken især havde holdt sig godt over Brystet og om Födderne. Om

den ene Fod kunde endnu tydelig gjenkjendes den af Næver sammensyede Komages (Lappernes Fodtöi) Form, da Næverstykkerne endnu flere Steder vare sammensyede med Senetraad. Ved Skelettets höire Side, ved Laarbenets Begyndelse, laae eet af et Reensdyrs Læggebeen (som var halvt aabnet) udskaaet og tildannet Redskab, hvilket var tilspidset foran, og hvori der laae et Stykke hvidt Qvartz og et Stykke Knösk; til noget Ildstaal kunde intet Spor opdages. I Ledenden var dette Beenhylster gjennemboret, og i Hullet fandtes endnu siddende en tynd Skindrem. Det er paa begge Sider udziret med mange lige Streger, der afdele det i Qvadrater. Over Hylstrets Aabning var der anbragt et til denne afpasset Stykke Næver, og om det hele var igjen et større Stykke omviklet. Paa samme Side laae en meget stor Muslingskal og 2de Stykker Qvartz, hvoraf det ene Stykke bar Spor af, at have været benyttet. Ved Brystet laae Stykker af to flade tynde Furutræestykker, der begge ere Fragmenter af Skier, og nær disse flere runde fortærede Stykker af Furutræ, men af hvis Form nu intet kunde slattes. Paa venstre Side överst i Gravkamret fandtes en næsten heel Söpindsviinsskal og en törret og i sine Forbindelser næsten adskilt Söstjerne. Efterat have optaget Skeletdelene, hvoraf en stor Deel vare halvt fortærede, fandtes blandt disse tvende mindre, udzirede Beenstykker, der ere saa fortærede, at intet kan udledes om, til hvilket Brug de have været benyttede. Ligeledes fandtes et Drikkerör af Gaase- eller Svanebeen; hvor dette havde oprindeligt været nedlagt i Gravkamret, blev ikke bemærket. Liggende hule Muslingskaller, som den forefundne, benyttes endnu undertiden af Lapperne paa Reiser i Mangel af Skee.

26. Ikke meget langt fra ovenforbeskrevne fandtes en ligeledes uaabnet Grav, der ved en Mængde omhyggelig paalagte Steenheller antoges at være godt forvaret. Efterat Steenlagene vare bortryddede, saaes Gravkamret at have været bedækket med 3de store Steenheller, der hvilede paa de langs Gravkamret indvendigfra opreiste Stene. Af Skelettet var Cra-

niet særdeles godt bevaret, ligeledes Halshvirvler, Bryst- og Armbeen, Sidebeen og Laarbeen. Disse Skeletdele vare næsten alle indhyllede af Næver; over Brystet laae flere sammensyede Stykker Næver, hvortil var heftet de Stykker, der bedækkede begge Armene. Laarbenene vare hvert for sig omviklede af et sammenhængende heelt Stykke. Nederst i Gravkamret laae et Stykke Næver, der havde udgjort Fodbedækningen til den ene Fod, og Saalen af denne Bedækning var kjendelig ved sin Form. Paa Skelettets Bryst laae et lille rundt af flere Lag sammensyet Stykke Næver, aldeles ligt tidligere fundne. Gravkamret var særdeles omhyggeligt dannet, næsten 3 Al. langt, 4 Al. dybt og  $1\frac{1}{2}$  Al. bredt; Retningen var fra NV. til SO. Indvendig i Gravkamret var Bunden belagt med flade Stene. Foruden en stor Mængde Löv fandtes intet i Gravkamret. Craniumet, der fandtes i denne Grav, er det bedst serverede, jeg endnu har fundet.

Ved disse fortsatte Undersøgelser er intet særegent, hvad angaaer Begravelsesmaaden blevet iagttaget. I flere Grave har jeg tidligere iagttaget Sö-pindsviinskaller, men ofte under saadanne Forhold, at man nok kunde tænke sig Muligheden af, at de vare nedfaldne. Nu kan jeg med Vished paastaae, at der ved den Afdöde har været nedlagt disse Sö-pindsviinskaller, eftersom jeg nu saa ofte har iagttaget Forekomsten af dem under saadanne Forhold, at de maa være nedsatte paa samme Tid, som Gravkamret tildækkedes. Forekomsten af Söstjerner har jeg ikke iagttaget för, men dog denne ene Gang under saadant Forhold, at Söstjernen maa være nedlagt da Gravkamret dækkedes. Hvad Hensigten med Nedlægningen af disse Dyr har været, veed jeg ikke. Som bekjendt anvendes de nu ikke af Lapperne. En gammel Lap har berettet mig, at Sö-pindsviinskaller har han seet anvendte til Snuustobaksdaaser. De her forekomne Graves Alder er vistnok meget forskjellig,

hvilket synes at godtgjøres ved Mængden af dem paa mange Steder og ved Skeletternes meget forskellige Bevaringstilstand under aldeles lige Forhold. Forekomsten af Jern i dem er meget sjelden. — Skjönt næsten alle Grave, ikke alene her, men paa alle andre Steder ere aabnede, med Undtagelse af de bedre skjulte og mindre kjendelige, er der dog tilbage i dem Fugle-, Fiske- og Dyrebeen saavel som de nedlagte Redskaber, Leerkarfragmenter og Trælevninger, *hvorimod de menneskelige Skeletdele næsten uden Undtagelse ere borttagne*, og det synes som der er anlagt Flid paa at borttage disse af Gravene. Men i hvilken Hensigt? — og af hvem?”

Ved de Oplysninger, som skyldes Hr. *Nordvi's* Undersøgelser af Grave, der upaatvivlelig hidrøre fra *hedenske Lappestammer*, have vi saaledes faaet langt tydeligere Forestilling om den hos dem herskende Begravelsesmaade, end den vi för hentede i de tarvelige Efterretninger (eller snarere: Antydninger) derom, som vare komne til os, f. Ex. i *Scheffers* Beskrivelse af de svenske Lapper (Lapponia S. 314–15), og derved have vi altsaa vundet et meget vigtigt Punkt til Sammenligning mellem dem og andre hedenske og uciviliserede Stammer. Ialmindelighed maa Videnskaben derfor være Hr. *Nordvi* Tak skyldig; men særlig föler dette Selskabs geologisk-antiquariske Committee sig Hr. *Nordvi* forbunden for den Iver, hvormed han har sögt at fremme det Öiemed, hvori Comitteen virkede, og den Forekommenhed, hvormed han har nedsendt endel af de ved Udgravningerne erholdte Cranier, Redskaber af Træ og Ben, Prøver af Indsvøbningerne (af Birkenæver) m. m., forat danske Videnskabsmænd ved Hjælp af disse kunde anstille de *umiddelbare* Sammenligninger, paa hvilke det ved vore Undersøgelser kommer saameget an og som navnlig for Craniernes Vedkom-



mende ere af höieste Vigtighed.\*) — Den ovennævnte Committee, i hvis Navn jeg fremsætter dette, henstiller derfor til Selskabet, om Dette ikke med Committeeen vilde finde det passende, som Paaskjönnelse af Hr. *Nordvi's* Bestræbelser, forat fremme de Undersögelser, Selskabet har sat i Gang, i Overensstemmelse med Vedtægternes § 8, at tilstille Hr. *Nordvi* sin Sölvmedaille som Agtelsestegn.

Selskabet bifaldt denne Henstilling.

Derefter foreviste og beskrev Hr. Prof. *Steenstrup* for Selskabet et Par *Kjæber af en kolossal Blæksprutte*, som i December 1853 var opdrevet paa Raaberg Strand og som efter Kjæbernes Form at dömmе maatte antages at have i Formen nærmet sig Slægten *Ommatostrephes* D'Orb. Tegninger fremlagdes saavel af disse som af Kjæberne af nærstaaende Slægter til Sammenligning. — Ianledning af denne gigantiske Form, der sikkert tör ansees for mange Gange at overgaae de Blæksprutter, af hvilke Levninger ere komne i de europæiske Museer, og som vejede halvandet Centner, bragtes i Erindringen de store Blæksprutter, der i Aarene 1639 og 1791 vare opdrevne paa Islands Nordkyst og paa hvilke Meddeleren tidligere havde henledt Opmærksomheden; ogsaa disse forekom ham nu at have været Blæksprutter af *Ommatostrephes*-Slægtens Form. — En ny og

\*) Kun enkelte af de nedsendte Gjenstande har Hr. *Nordvi* overladt mig; de övrige opbevares til hans nærmere Bestemmelse; han önsker nemlig, og dette Önske dele vi med ham, at de maatte blive opbevarede samlede paa det Sted, hvor en fuldstændigere comparativ Samling til Lappernes Historie kunde ventes tilvejebragt. Norge, der har gjort saa meget for sine Lappers Oplysning og for vor Kundskab om dette mærkelige Folk, vil sikkert ogsaa i dette Öjemed med Kraft fremme en saadan Samlings Anlæggelse.